

De Sunrise manager heeft het koud in Zuid-Afrika

Tekst Robert van Noort / Foto Gisele Wulfsohn

Verslavend is dit land. Ik schreef al eerder, het licht hier is van een betoverende schoonheid. Hoe licht je kan raken, energie kan geven, hoop biedt.

Tony Frost, een goede vriend van mij uit Stellenbosch, zegt 't zo treffend. Wij, werkend in HR, zijn *Sunrise managers*. Ik begrijp hem pas goed, nu ik in alle vroegte door *Seapoint* in Kaapstad wandel en de zon zie opkomen. Ongemerkt kruipt de warmte onder mijn huid. Kan ik in verlichte staat wel iets zinnigs zeggen over leren en ontwikkelen in Zuid-Afrika?

Mijn Zuid-Afrikaanse collega Mark helpt me op weg door de ontwikkelingen in ons vak in historisch perspectief te plaatsen.

Toen het apartheidregime in de jaren tachtig de vakbonden meer rechten gaf, konden de sluimerende conflicten over arbeidsomstandigheden via stakingen op de agenda worden gezet. De Zuid-Afrikaanse economie liep grotendeels op de exploitatie van de mijnen en andere vormen van de primaire economie. Veel (witte) managers riepen de hulp van de politie in die de nieuwe vormen van verzet met veel geweld stoppte, met veel doden en gewonden tot gevolg.

De jaren negentig, het decennium van transformatie kenmerkt zich door begrippen als vergeving, *mediation*, onderhandelen en arbitrage. Veel (buitenlands) geld ging naar het trainen van alle betrokkenen om nieuwe arbeidsverhoudingen te creëren. Door deze investering nam het aantal stakingsdagen dramatisch af. Tegelijkertijd werd de *Employment Equity Act* door het parlement aangenomen. Een belangrijk deel van die wet gaat over het uitbannen van discriminatie op de werkplek. Moeilijke opdracht met zoveel zwarten en gekleurden zonder (goede) opleiding. Veel aandacht is er voor *human capital development*. Er is een *National Qualification Framework* opgezet voor onder meer technische vaardigheden.

Je zou zeggen een voortvarende aanpak. Maar al die wetten en regelingen remmen ook. Het technisch onderwijs kampt met een lerarentekort. Veel bedrijven nemen noodgedwongen zelf de scholing ter hand. De Beers, u weet wel van de diamanten, kweekt via niet-erkende werk-leertrajecten eigen technuten.

Skilling is hot in de *Rainbow Nation*. Snelle, op eenvoudige vaardigheden gerichte cursussen leiden mensen op voor werk in callcenters, toerisme en IT. De veelheid aan wetgeving, de te weinig beschikbaarheid van docenten en faciliteiten maken dat er veel te weinig Zuid-Afrikanen deel kunnen nemen.

En zo ontstaat er een grote informele economie waar het geld, weliswaar zwart, wordt verdiend. Bij elk verkeerslicht kun je illegaal uit China geïmporteerde waar kopen. Op de meest onmogelijke plekken zie je *repair shops*. Goedbedoende

klussers repareren er je auto. De schokkendste vorm van ondergrondse economische activiteiten zag ik in de uitvaartindustrie. De combinatie van armoede en hoge sterfte heeft geleid tot een wildgroei van niet-geregistreerde begrafenisondernemingen. Overledenen worden tegen dumprijzen naar hun laatste rustplaats gebracht. Daarvoor liggen ze eerst wel enige dagen in een niet-gekoelde zeecontainer en is hun plek op de begraafplaats vaak niet officieel. De SARS, de vrienden van de blauwe envelop, doen vaak invallen bij deze praktijken. De legale concurrent heeft hen getipt. Fijne heffingen en boetes tot gevolg. Deze grote groep ondernemers draagt voor een groot deel de lokale economie; ze hebben geen toegang tot leningen, sociale voorzieningen en opleidingen.

Daar waar lokale gemeenschappen micro-economieën creëren en er dus geld wordt verdiend, straft de overheid met boetes, rechtszaken en verplichte sluitingen. *'How to nurture the informal economy'* kopte een plaatselijke krant. Wie helpt deze ondernemers uit de illegaliteit te komen?

De overheid zou juist lokale initiatieven moeten steunen, door gebruik te maken van de lokale kracht en sociale structuren. Door ervaring te erkennen via diploma's krijgen starters een kans om van de bank te lenen en zo legaal te ondernemen. De overheid kan die leningen via fondsen garanderen. Samen werken aan een sociale cohesie waarin de overheid het voortouw neemt en waarbij geleerd wordt van plaatselijke ondernemingszin, daar is in dit land grote behoefte aan.

Een laatste, schrijnend voorbeeld.

Ik ben bij Wim Botes op bezoek, een beroemde bruidsjurkenontwerper in Kaapstad. Net begonnen, wint de ene prijs na de andere. Van de zomer zijn dure geleaste naaimachines uit zijn atelier gestolen. De alarminstallatie was niet goed aangesloten. Gevolg: de verzekering keert niet uit, de bank eist al zijn bezittingen op want de machines moeten betaald worden. Hij ontslaat zijn vijf medewerkers. De huur is hem opgezegd. Geen bank leent hem geld, terwijl zijn wand volhangt met opdrachten voor de komende maanden. Ook de overheid helpt niet: 'dit is nu eenmaal ondernemersrisico, en bovendien stom om je alarminstallatie niet te checken.' Hij gaat failliet. Dag droom.

Het is laat in de middag en ik rijd terug naar mijn tweede thuis, *Rosedene Lodge*. In de verte verlicht de ondergaande zon *Table Mountain*, een oogstrelend spektakel van kleuren. Het wordt koud voor de *Sunrise managers*.

Robert van Noort is partner in Kessels & Smit, *The Learning Company* en voorzitter van NVO2, de vereniging van HRD-professionals. In Zuid-Afrika zet hij 'Imveliso' op, een centrum dat duurzaam ondernemerschap stimuleert. Voor O&O bericht hij over zijn belevenissen. E-mail: vannoort@kessels-smit.nl